

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Іванишина В.П.

Академія державної пенітенціарної служби (Чернівці)

У статті вказується на необхідності володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування на сучасному етапі. Підкреслюється важливість зацікавленості молодих школярів у вивченні англійської мови. Наголошується на застосуванні на уроках персонального комп'ютера як найсучаснішого і найефективнішого засобу навчання. Акцентується увага на психологічних засадах і дидактичних основах використання комп'ютерних програм для формування англійської мовної компетенції в діалогічному мовленні у початковій школі. Обґрунтовується необхідність урахування психологічних передумов і дидактичних принципів у процесі оволодіння цієї формою мовлення.

Ключові слова: психологічні передумови, комп'ютерні програми, англійська мовна компетенція в діалогічному мовленні, початкова школа, пам'ять, мислення, сприймання, дидактичні принципи.

Постановка проблеми. Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її у європейські та світові простори, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії вимагають радикальних змін у галузі навчання іноземних мов, статус яких в нашій країні постійно зростає.

Основи володіння іноземною мовою закладаються у початковій школі (1-4 класи). Тому важливо зацікавити молодших школярів у вивченні іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Одним із найважливіших видів мовленнєвої діяльності є мовлення і, зокрема діалогічне мовлення. Так, згідно з новою чинною навчальною програмою з іноземних мов, на кінець 4-го класу учні повинні вміти: ініціювати і закінчувати діалог; вести короткі діалоги етикетного характеру, підтримувати спілкування, використовуючи діалоги різних типів [14, с. 41].

Реалії сьогодення вимагають від учителів пошуку ефективних новітніх форм, методів і засобів навчання, які б були адекватними новій парадигмі освіти. На фоні стрімкого розвитку інформаційних технологій та інновацій особливої уваги заслуговує персональний комп'ютер (ПК), без використання якого неможливо уявити собі сучасний навчально-виховний процес. Сучасні ПК легко оперують необхідним обсягом відеоматеріалів, текстів, звукових записів монологічного і діалогічного характеру тощо. Такі можливості технічних засобів навчання роблять більш перспективним використання комп'ютерів на уроках англійської мови з метою формування в учнів компетенції в діалогічному мовленні як однієї із форм мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна та зарубіжна методична література вже містить чимало статей, присвячених використанню комп'ютера та комп'ютерних програм на уроках іноземної мови в середній школі. Втім, у більшості з них, обґрунтовується доцільність та ефективність використання ПК на уроці англійської мови в основній і старшій школі. Наприклад, статті Протасеня С.П., Штеменко Ю.С.; Ушакової С.В.; Романенко Я.В.; Мудрицької І.В.; Лисенко Т.Г.; Черненко В.О.; Кіслера С., Зігеля Дж., Макгвайера Г.; Нілана М. та ін. У них аналізуються уроки іноземної мови з використанням ПК [10], розглядаються структура аматорського

електронного підручника [15], пропонується використання комп'ютерних програм для контролю рівня сформованості граматичної компетенції писемного мовлення [3], описується позитивний вплив комп'ютерних технологій на психологічний розвиток школярів [4], підкреслюються позитивні сторони використання комп'ютерів для забезпечення зворотного зв'язку, самоконтролю [2], розглядається як важливе ресурсне джерело і посередник між учнями та вчителем у процесі навчання [18].

Значно у меншій кількості робіт торкаються проблеми використання ПК для навчання іноземної мови молодших школярів. Так, в одній із статей робиться спроба ознайомлення учнів з технологією практичного використання комп'ютерної техніки на уроках англійської мови у початковій школі для формування в учнів імітаційного використання деяких комунікативних фраз для вирішення обмеженої кількості нескладних комунікативних завдань [6, с. 22-26]. В інших статтях аналізуються існуючі автоматизовані навчальні курси з іноземної мови для навчання читання молодших школярів [9, с. 8-10], описується позитивний вплив комп'ютерних технологій на психологічний розвиток молодших школярів [4, с. 22-25]. Саме найбільш важливим, на нашу думку, є використання комп'ютера на уроках англійської мови у початковій школі, що дасть змогу значно інтенсифікувати навчальний процес і таким чином сприяти формуванню у молодших школярів початків мовних навичок і розвитку умінь діалогічного мовлення відповідно до вимог програми.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Процес використання комп'ютера на уроках англійської мови у початковій школі з метою формування у молодших школярів компетенції в діалогічному мовленні має в повній мірі відповідати психофізіологічним віковим особливостям молодших школярів і здійснюватися на основі реалізації дидактичних та методичних принципів, що не знаходить відображення у вказаних вище й інших роботах.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розглянути психологічні передумови і дидактичні основи використання комп'ютерних програм для формування компетенції в діалогічному мовленні на уроках англійської мови у 4-му класі.

Виклад основного матеріалу. Як відзначають психологи [7; 11], категорія дітей молодшого шкіль-

ного віку (6-10 років) характеризується досить високим рівнем розвитку пам'яті, мислення, сприймання, уваги та інших психологічних процесів.

Пам'ять визначається психологами як здатність сприймати, зберігати та відтворювати інформацію [11, с. 124]. Стверджують, що перевагою молодших школярів є потенційно великі можливості довготривалої пам'яті. Так, спостереження вчителів показують: за умови стимулювання властивої для цього віку ігрової і пізнавальної мотивації діти досить легко і міцно запам'ятовують не тільки окремі слова, але й мовні кліше, фрази, мікродіалоги, римівки, пісенки іноземною мовою. Іншими словами, вони швидко запам'ятовують не будь-який матеріал, а лише цікавий та той, який викликає у них позитивні емоції, інтерес до навчання. Комп'ютер безсумнівно містить такий матеріал.

Із психології відомо також, що у молодшому шкільному віці у дітей змінюється співвідношення мимовільного і довільного запам'ятовування на користь зростання останнього. Молодший школяр вже може запам'ятовувати довільно, однак мимовільне запам'ятовування залишається більш продуктивним [13, с. 115].

Високою ефективністю характеризуються імітативні здібності дітей. Швидкість і міцність запам'ятовування, вікові імітативні здібності пояснюються як перевагою механізмів довготривалої пам'яті, так і наявністю так званого «імпринтингу», тобто закарбування навчального матеріалу у свідомості за умови необхідного стимулу. Це, з нашого погляду, передбачає широке використання різноманітних комп'ютерних програм: ігрових, аудіовізуальних, музичних, звукоімітаційних та ін.

Мислення молодших школярів конкретно-образне. Висновки, узагальнення робляться ними на основі конкретних факторів. Конкретність мислення учнів початкової школи визначається передусім у тому, що під час розв'язання комунікативних завдань вони спираються на означені словами конкретні предмети, їх зображення або уявлення. Намагаючись вирішити комунікативне завдання, дитина уявляє реальну ситуацію і діє в ній у своїй уяві.

Швидкий сенсорний розвиток дітей 6-9 років зумовлює достатній рівень сприймання навчального матеріалу. Під сприйманням розуміють «процес відображення людиною предметів та явищ навколишньої дійсності під час їх безпосередньої взаємодії на її органи чуття.» (Люблінська 1997 : 134). Молодші школярі можуть орієнтуватися на форму та колір предмета, їм притаманна висока гострість зору і слуху, тому зовнішня привабливість навчального матеріалу відіграє значну роль у характері їх сприймання. Необхідно також підкреслити, що учні цієї вікової категорії не можуть довго зосереджуватися на одному об'єкті або дії, тому урок англійської мови має бути насичений різноманітними цікавими вправами, віршами, римівками, малюнками, комп'ютерними анімаціями, відеороликами, щоб урізноманітнити навчальну діяльність. А.Д. Алферов [1, с. 304] зазначає, що протягом всього молодшого шкільного віку присутнє таке виразне емоційне сприйняття: все яскраве, живе, насичене сприймається набагато краще. Поступово сприймання молодших школярів

стає довольнішим, цілеспрямованішим процесом; збільшується кількість сприйнятих об'єктів, розширюється обсяг запам'ятовування.

Характерною віковою особливістю є недостатньо розвинута *увага* молодших школярів. Домінує увага мимовільна, спрямована на нові, яскраві, несподівані та захоплюючі об'єкти. М.М. Забродський стверджує, що дітям важко зосередитись на одноманітній та мало привабливій для них діяльності. У молодшому шкільному віці увага учнів нестійка, їм потрібна коротка мотивація (заохочення, підбадьорення) [8, с. 54]. Ця особливість уваги молодших школярів є однією з умов використання на уроці комп'ютерних програм, часті зміни форм діяльності, поміж іншого, і для формування компетенції у діалогічному мовленні. Мультимедійні системи мають невичерпні можливості використання яскравих малюнків, відомих образів, літературних героїв для створення навчальних програм. Щоб зробити навчання більш цікавим для дітей, у комп'ютерні програми можна включати елементи популярних комп'ютерних ігор і навіть повністю повторювати модель гри, уміло змінюючи її з навчальною метою. Виважений добір таких засобів впливає на розум та почуття дитини, викликає інтерес до навчання, робить їхнє мислення образним та емоційним, концентрує увагу. Тобто комп'ютерне навчання має великий мотиваційний потенціал.

Що стосується уяви, то вона у молодших школярів, як стверджують психологи [11; 13], бурхлива, яскрава, схожа на віртуальний світ у комп'ютері. У процесі навчання вона поступово розвивається, інтенсивно формується творча уява. У цьому плані саме комп'ютер може стати джерелом інформації, альтернативним вчителю, з можливістю необмеженої варіації вправ та віртуальних ситуацій, з ненав'язливим і некритичним мотивуванням.

Усі вказані вище психологічні особливості молодших школярів є, на нашу думку, передумовою, гарним підґрунтям для використання комп'ютерних програм, щоб формувати компетенцію в діалогічному мовленні на уроках англійської мови.

Навчання іноземної мови, як уже зазначалося вище, має спиратися на загально-дидактичні принципи, властиві й іншим дисциплінам, однак з певною специфікою, зумовленою особливостями предмету. Головна різниця полягає в тому, що метою тут є не збільшення суми знань, а оволодіння учнем діяльністю іншомовного спілкування. У методиках виділяють такі основні дидактичні принципи: наочності, посиленості, міцності, свідомості, активності, виховуючого навчання, індивідуалізації, урахування вікових особливостей учнів [12, с. 48; 16, с. 78].

Принцип наочності забезпечується у навчальному процесі з іноземної мови створенням відповідних умов для чуттєвого сприймання іншомовного оточення. Розрізняють слухову й зорову наочність. Так, комп'ютерні програми як засіб навчання поєднують у собі слухову й зорову наочність, що робить навчання іноземної мови більш ефективним та цікавим для молодших школярів. Саме тому у персональному комп'ютері й комп'ютерних програмах для формування компетенції в діалогічному мовленні на уроках англійської мови у 4 класі загальноосвітньої школи

можна передбачити потрібну кількість яскравої образотворчої наочності, яка може полегшити створення необхідних образів та асоціацій і бути стимулом до мовленнєвої діяльності.

Принцип посиленості передбачає ретельний добір навчального матеріалу й видів вправ, що означає відповідність рівню готовності учнів виконати завдання залежно від ступеня його складності. Тому під час створення або добору комп'ютерних програм і вправ з метою формування компетенції в діалогічному мовленні на уроках англійської мови у 4-му класі необхідною умовою є врахування принципу посиленості. Саме комп'ютерні програми для формування компетенції в діалогічному мовленні дають змогу дібрати матеріал, що відповідає рівню підготовки кожного учня.

Принцип міцності набуває особливого значення у навчанні говоріння, оскільки опанування мови пов'язане з накопиченням засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу. Міцність засвоєного мовленнєвого матеріалу може бути забезпечена у навчальному процесі шляхом підвищення його змістовності, здійснення яскравого знайомства з ним для створення живих образів. Комп'ютерні програми для формування компетенції в діалогічному мовленні пропонують кожному учневі певну кількість творчих завдань, що забезпечує функціонування принципу міцності у процесі навчання.

Принцип свідомості вважається одним з головних дидактичних принципів у методиці навчання іноземних мов. Цей принцип означає, що навчання проходить успішніше, якщо учень добре розуміє зміст того, що читає, а не повторює новий матеріал механічно. У методиці навчання іноземних мов застосування принципу свідомості визначається, з одного боку, як свідоме й активне подолання навичок і вмій рідної мови, які спричиняють інтерференцію, а з іншого, – як всебічне використання досвіду мовлення рідною мовою. Більшість комп'ютерних програм дають можливість вибору мови, якою подається інструкція; крім того, самі учні можуть вибрати рівень завдань, що відповідає рівню їхніх знань.

Принцип активності передбачає мовленнєво-розумову активність учнів в оволодінні іноземною мовленнєвою діяльністю. Цей принцип має велике значення для правильної організації процесу навчання, оскільки оволодіння іноземним мовленням можливе лише за умови інтенсифікованої навчальної діяльності кожного учня, який є активним учасником навчального процесу. Саме робота з персональним комп'ютером з метою формування компетенції у діалогічному мовленні на уроках англійської

мови у 4-му класі гарантує стовідсоткову активність кожного окремого учня, бо вона розрахована на співвідношення «дитина – комп'ютер». Таким способом працює кожна дитина.

У методиці навчання іноземних мов розрізняють інтелектуальну, емоційну та мовленнєву активність. У сукупності вони створюють сприятливі умови для оволодіння іноземною мовою. Інтелектуальна активність забезпечується постановкою завдань, які стимулюють пізнавальні процеси. Емоційна активність пов'язана з питанням: цікаво чи не цікаво учням вчити іноземну мову? Позитивне емоційне ставлення до предмета відіграє велику роль у досягненні успіхів. Негативні емоції блокують активність учня [13, с. 50]. Саме комп'ютерні програми забезпечать інтелект та емоційну активність кожного 4-класника, що сприятиме ефективному формуванню компетенції у діалогічному мовленні на уроках англійської мови.

Принцип індивідуалізації реалізується у навчальному процесі з іноземної мови шляхом врахування індивідуально-психологічних особливостей учня. Це означає, що у процесі роботи з комп'ютерними програмами молодші школярі можуть виконувати завдання в темпі, залежно від їхніх індивідуальних особливостей, а також приділити більше часу тому слову чи реченню, з яким у них виникли труднощі.

Принцип врахування вікових особливостей учнів зумовлює добір методичних підходів та змісту для спілкування на кожному етапі навчання іноземної мови з врахуванням рівня підготовки як усіх учнів, так і кожного окремого учня класу (групи). Тому саме комп'ютерні програми з їх гнучкістю і безмежними можливостями варіювання дають змогу уникати багатьох труднощів говоріння, зокрема зумовлених проблемами створення ситуацій та їх сприймання, особливо, у класах з малою наповнюваністю учнів.

Слід зауважити також, що формування компетенції у діалогічному мовленні на уроках англійської мови у початковій школі повинно здійснюватися на основі всіх вищевказаних дидактичних принципів, які є взаємопов'язаними.

Висновки і пропозиції. Формування компетенції в діалогічному мовленні з використанням комп'ютерних програм на уроках англійської мови у 4-му класі має максимально відповідати віковим психологічним особливостям кожного учня, а також базуватися на основі реалізації дидактичних принципів навчання.

Доцільним для подальшого дослідження є формування компетенції в діалогічному мовленні на уроках англійської мови у початковій школі з допомогою спеціально розробленого комплексу вправ з використанням комп'ютерних програм.

Список літератури:

1. Алферов А.Д. Психология развития школьника / А.Д. Алферов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 384 с.
2. Бориско Н.Ф. Тенденции развития учебно-методологических комплексов с учетом новых информационных и коммуникационных технологий (Интернет) / Н.Ф. Бориско // Иноземні мови. – 2001. – №3. – С. 19-21.
3. Бужиков Р.П. Дидактичні особливості інноваційно-комунікаційних та Інтернет-технологій / Р.П. Бужиков, Р.І. Бужикова // Вища освіта України. Дод.3. – Т.V(12). – 2008. – С. 71-78.
4. Ветрова І.Г. Використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів і його вплив на формування їхньої психіки / І.Г. Ветрова, В.А. Вербенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – №2 – С. 22-25.
5. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Мышление и речь. / Л.С. Выготский – М.: Акад. Наук РСФСР, 1956. – 519 с.

6. Гапон Ю.А. Застосування комп'ютерної техніки на етапі введення нового матеріалу у системі інтенсивного навчання іноземних мов / Ю.А. Гапон // Іноземні мови. – №2 – С. 22-26.
7. Дубровская Д.М. Основы психологии / Д.М. Дубровская. – Львів, 2001. – 208 с.
8. Забродський М.М. Основи вікової психології / М.М. Забродський. – Тернопіль: Богдан, 2001. – 112 с.
9. Кужель О.М. Можливості використання мультимедійних курсів у навчанні читання на початковому ступені середньої школи / О.М. Кужель // Іноземні мови – 2009. – №2. – С. 8-10.
10. Лисенко Т.Г. Учитель інформатики сьогодні та завтра / Т.Г. Лисенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. –2006. –№2. – С. 7-10.
11. Люблинская А.А. Учитель о психологии младшего школьника / А.А. Люблинская. –М.: Просвещение, 1997. – 224 с.
12. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підруч. / Кол. Авторів під керів. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
13. Мухина В.С. Шестилетний ребенок в школе // В.С. Мухина. – М.: Просвещение, 1995. – 175 с.
14. Програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземні мови. 2-12 класи. / [В.Г. Редько (керівн.), Н.П. Басай, Л.В. Биркун, Л.В. Булгакова та ін.]. – Ірпінь : Перун, 2005. – 208 с.
15. Протасень С.П. Компьютерное обучение: за и против / С.П. Протасень, Ю.С. Штеменко // Компьютер в школе и семье. –2000. – №2. – С. 10-13.
16. Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях : пособие для учителей и студентов педагогических вузов / Г.В. Рогова, И.Н. Верещагина. – / [3-е изд.] – М. : Просвещение, 2000. – 332 с.
17. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. –М.: Педагогика, 1973. – 520 с.
18. Kiesler S., Siegel J. & Mc. Quire T.W. Social Psychological Aspects of Computer-Mediated Communication. / American Psychologist, – 2001. – p.1123-1134.

Иванишина В.П.

Академия государственной пенитенциарной службы (Чернигов)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье указывается на необходимости владения иностранным языком как средством межкультурного общения на современном этапе. Подчеркивается важность заинтересованности младших школьников в изучении английского языка. Делается упор на использовании на уроках персонального компьютера как самого современного и эффективного средства обучения. Акцентируется внимание на психологических предпосылках и дидактических основах применения компьютерных программ для формирования англоязычной компетенции в диалогической речи в начальной школе. Обосновывается необходимость учета психологических предпосылок и дидактических принципов в процессе овладения данной формой говорения.

Ключевые слова: психологические предпосылки, компьютерные программы, англоязычная компетенция в диалогической речи, начальная школа, память, мышление, восприятие, дидактические принципы.

Ivanyshyna V.P.

Academy of the State Penitentiary Service (Chernihiv)

PSYCHOLOGICAL AND DIDACTIC PRECONDITIONS OF COMPUTER PROGRAMMES USING FOR FORMING OF ENGLISH DIALOGUE COMPETENCE IN A PRIMARY SCHOOL

Summary

The necessity of mastering foreign language as a mean of intercultural communication nowadays is specified. The importance of interest of junior pupils in learning English is accentuated. Using of personal computer as the most modern and effective mean of studying is emphasized. Attention is paid to the psychological preconditions and didactic basis of computer programmes using for forming of English dialogue competence in a primary school. The necessity of psychological preconditions and didactic principles are substantiated into account the process of teaching this form of speech.

Keywords: psychological preconditions, computer programmes, English dialogue competence, primary school, memory, thought, perception, didactical principles.